

Dariusz Dąbrowski

"Pomiędzy Rosją a Niemcami :
konflikt górnośląski w raportach
Konsulatu Czechosłowackiego w
Opolu 1920–1922", Piotr Pałys,
Racibórz 2011 : [recenzja]

Historia Slavorum Occidentis 1(2), 168-170

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Piotr Pałys, *Pomiędzy Rosją a Niemcami. Konflikt górnośląski w raportach Konsulatu Czechosłowackiego w Opolu 1920–1922*, Wydawnictwo i Agencja Informacyjna WAW Grzegorz Wawoczny, Racibórz 2011, ss. 240, il.

Problem przynależności państwowej Górnego Śląska po I wojnie światowej w sposób niezwykle istotny rzutował na relacje polsko-niemieckie w okresie międzywojennym. Ze względu na swój przemysłowy i strategiczny charakter region ten znajdował się także w strefie zainteresowań świeżo powstałego państwa czechosłowackiego. Ono również nie ukrywało chęci przyłączenia jego części. Takie postulaty Praga zaczęła wysuwać już jesienią 1918 roku. Roszczenia te argumentowała między innymi względami historycznymi oraz po części etnicznymi. Te ostatnie dotyczyły przede wszystkim okolic Głubczyc i Raciborza, gdzie pewien odsetek ludności stanowili tzw. Morawcy. Rzeczywistym celem polityki czechosłowackiej było jednak uzyskanie Śląska Cieszyńskiego. Kwestie górnośląskie traktowano głównie jako instrument w osiągnięciu sprawy priorytetowej. Tym niemniej w Pradze z uwagą obserwowano sytuację na spornym terenie. Choć Czesi, zgodnie z koncepcją prezydenta Masaryka, za głównego potencjalnego wroga swojej państwowości uważali Niemców, jednak w kwestii zbliżającego się polsko-niemieckiego konfliktu o Górny Śląsk przyjęli neutralne stanowisko, bez angażowania się po żadnej ze stron. Postawa ta, odbierana w Polsce jako proniemiecka, powodowana była obawami Pragi przed wybuchem konfliktu z Niemcami. Dodatkowo dyplomaci czechosłowaccy uważali, że brak zaangażowania po czyjejsz ze stron doprowadzi do zagwarantowania swemu państwu jak najszerszych nabytków terytorialnych na Śląsku.

Książka Piotra Pałysa rzuca nowe światło na częściowo podjęty przez polskich i czeskich historyków problem¹. Praca stanowi w istocie opatrzoną sze-

---

¹ Szerzej: J. Valenta, *Czechosłowacja a przynależność Górnego Śląska do Polski w l. 1918–1921*, Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka 1962, nr 1; A. Kastory, *Rola Górnego Śląska w polsko-czechosłowackim konflikcie o Śląsk Cieszyński*, Przegląd Historyczny 1970, nr 4; tenże, *Czechosłowackie plany rektyfikacji granic historycznych z Niemcami na przełomie 1918/1919 r.*, Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Prace Historyczne VI, 1972, z. 43; D. Gawrecki, *Horní Slezsko, Hlučínsko a Tešínsko v Československé polityce meziválečného období*, [w:] *Górny Śląsk po podziale w 1922 roku. Co Polska, a co Niemcy dały mieszkańcom tej ziemi?*, red. Z. Kapała, W. Lesiuk, M.W. Wanatowicz, t. I, Bytom 1997; J. Gruchała, *Sprawa przynależności państwowej Górnego Śląska w opinii czeskich środowisk politycznych*, [w:] *Górny Śląsk po podziale*; J. Przewłocki, *Czechosłowacja wobec problemów Górnego Śląska w l. 1919–1921*, Zarys Śląskie 1968, z. 1.

rokim wstępem (ponad 70 stron) edycję materiałów źródłowych, będących dokumentami zespołu Konsulatu Generalnego Republiki Czechosłowackiej w Opolu (Konsulát Československé republiky v Opolí) z lat 1920–1922. Znajdują się one w praskim Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Czeskiej (Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky). Do tej pory materiały te nie były przedmiotem wnikliwszej analizy historycznej, choć niewątpliwie stanowią ważne źródło w poznaniu nie tylko problematyki przynależności państwowej Górnego Śląska, ale również stosunku Czechosłowacji wobec Polski i Niemiec. O wadze zagadnienia, jakie stanowił ten region w polityce Pragi, stanowi właśnie ustanowienie własnego konsulatu w Opolu w maju 1920 roku.

We wspomianej wstępnej części pracy Autor na podstawie zamieszczonych dalej dokumentów oraz literatury przedmiotu przybliżył czytelnikom zagadnienia dotyczące stosunku państwa czechosłowackiego wobec Górnego Śląska, organizacji, statusu i działalności Konsulatu Republiki Czechosłowackiej w Opolu. Scharakteryzował również sytuację polityczną na Śląsku, koncentrując się przede wszystkim na działalności środowisk separatystycznych. Osobno przedstawił relacje konsulatu czechosłowackiego na sprawy narodowościowe i walkę o przyszłość tego regionu oraz kwestie związane ze sprawami mniejszości czeskiej zamieszkującej ten region.

Pierwszym i jedynym konsulem czechosłowackim w Opolu był prawnik Jiljí Pořízek. Swoją misję sprawował dwa lata, od maja 1920 do maja 1922 roku. Początkowo konsulatu miał stanowić jedynie placówkę paszportową. Aktywność jego szefa wykraczała jednak poza to zadanie. Pořízek stał się wnikliwym obserwatorem sytuacji na Górnym Śląsku, analizując przy tym ówczesne wydarzenia nie tylko w kontekście lokalnym, ale łącząc je z aktualną sytuacją w Polsce i na Śląsku Cieszyńskim. Utrzymywał kontakty z Międzysojuszniczą Komisją Rządzącą i Plebiscytową, jak również z przedstawicielami Polski (między innymi z Wojciechem Korfantym) i Niemiec. W swojej działalności wypełniał jedynie misje obserwacyjne, co było zgodne z linią wytyczoną przez Edvarda Beneša, szefa czechosłowackiej dyplomacji. Linię tę zresztą popierał. Za wybuch konfliktu polsko-czeskiego na Śląsku Cieszyńskim obwiniał Polaków, choć z drugiej strony w swoich raportach dawał wyraz przekonaniu, że w walce plebiscytowej o Górny Śląsk więcej racji leży po stronie polskiej oraz że z punktu widzenia Pragi polskie interesy w tym regionie są bardziej zbieżne z czechosłowackimi.

Z dokumentów przedstawionych w publikacji wynika jasne stanowisko konsula Pořízka: był on przekonany, że plebiscyt na Górnym Śląsku nie został przeprowadzony sprawiedliwie i uważał, iż cała sprawa powinna być rozwiązana na arenie międzynarodowej z większą korzyścią dla Polaków. W depeszach opolskiego konsula pobrzmiewają poglądy analogiczne z ideami wyznawanymi przez ministra Beneša, a przede wszystkim prezydenta Masaryka, które związane były ze wciąż silnymi na Wełtawą prądami słowianofilskimi: „W tej rozprawie nie rozpisuje się o naszym stosunku do Polaków. Należy tylko ubolewać, że dotąd w polityce zagranicznej nie znaleźliśmy wspólnego kierunku i nie ma tu znaczenia, że z naszego punktu widzenia wina spoczywa na Polakach. Dopóki w Polsce nie zapanuje demokracja, dopóki naród polski będzie w Rosji widział swego wroga, o zjednoczeniu słowiańskich narodów, co najlepiej uchroniłoby nas przed niemiecką agresywnością, nie będziemy mogli marzyć, pomimo że języki polski i czeski są tak bliskie [...]”². Podobnie jak jego przełożeni, traktował Polskę i Polaków jako „element słowiański”, który powinien wspólnie z innymi narodami słowiańskimi przeciwstawiać się pangermańskiej działalności Berlina, nie zważając przy tym, że dla Polski zagrożenie niemieckie nie jest jedynym, które godziło w interesy własnego państwa.

Konsul Pořízek uważał, że przyłączenie Górnego Śląska do Niemiec przynieść miało negatywne skutki dla samej Czechosłowacji. Jego rolą, z której wywiązywał się skrupulatnie, była jedynie obserwacja polsko-niemieckiego konfliktu na Górnym Śląsku. Po jego wygaśnięciu wygasła również potrzeba utrzymywania przedstawicielstwa czechosłowackiego w Opolu.

Opublikowana przez Piotra Pałysa edycja materiałów przynosi ciekawe informacje na temat stosunku państwa czechosłowackiego wobec sytuacji na Górnym Śląsku po I wojnie światowej, dostarcza także szereg wiadomości na temat działań plebiscytowych. Publikacja ta w szerszym wymiarze uzupełnia także stan wiedzy na temat relacji polsko-czechosłowackich w pierwszym okresie niepodległości obu państw. Stanowi zatem cenne źródło zarówno dla badaczy Górnego Śląska, jak i wzajemnych relacji pomiędzy Warszawą a Pragą.

Dariusz Dąbrowski (Wrocław)

---

² Generalny Konsulat Republiki Czechosłowackiej w Opolu, *Memorandum w kwestii górnośląskiej*, Opole, 27 V 1921, s. 202.